

Από το «Λεξικό Εγκληματολογίας», επιμέλεια Κ. Δ. Σπινέλλη, Ν. Ε. Κουράκης, Μ. Π. Κρανιδιώτη, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2018, σελ. 409-413

Γ. Π. Νικολόπουλος

ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

[en: criminology and literature, fr: criminologie et littérature,
de: kriminologie und literatur]

Ορισμός. Η λογοτεχνία προσείλκυε ανέκαθεν το ενδιαφέρον των εγκληματολόγων, αφού η εγκληματική και η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά αποτελούν διαχρονικά θέματα της λογοτεχνίας - από τη Βίβλο και το αρχαίο δράμα μέχρι το σύγχρονο μυθιστόρημα. Χαρακτηριστικός είναι ο γνωστός σκωπτικός αφορισμός του Κ. Marx (1996:2) ότι «ο εγκληματίας ... δεν παράγει μόνο συγγράμματα ποινικού δικαίου, ούτε απλώς τους ποινικούς κώδικες και τους νομοθέτες, παράγει και τέχνη, ωραία λογοτεχνία, μυθιστορήματα, ακόμη και τραγωδίες». Σημαντικοί εγκληματολόγοι προσέγγισαν, κατά καιρούς, έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας - μέσα από το πρίσμα, βέβαια, της ιδιαίτερης θεωρητικής προοπτικής που ακολουθούσαν - παραθέτοντας, συχνά, λογοτεχνικές αναφορές στις αναλύσεις τους (L. Ellena, 1998), ενώ συχνά είναι τα εγκληματικά στερεότυπα που βασίζονται σε χαρακτήρες λογοτεχνικών έργων (π.χ. «Μήδεια» για παιδοκτόνους γυναίκες). Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το έργο του Enrico Ferri «Οι εγκληματίες στην τέχνη και τη λογοτεχνία» (1895), όπου η λογοτεχνία αντιμετωπίζεται ως «ιριδίζουσα αντανάκλαση της ζωής» και «ανθρώπινο ντοκουμέντο», ενώ ελέγχονται οι συλλήψεις των καλλιτεχνών για την πιστότητά τους στα «θετικά δεδομένα» της επιστημονικής εμπειρίας και επικρίνονται για την «προσοχή» και τη «συμπάθεια» που δείχνουν προς τους εγκληματίες, ενώ όφειλαν - σύμφωνα με τα λόγια του Ferri - «να στραφούν πάνω στο ξεχασμένο πλήθος των τιμίων ανθρώπων που υποφέρουν». Σε αντίθετη θεωρητική κατεύθυνση τοποθετείται η προσέγγιση του κλινικού εγκληματολόγου Christian Debuyst (1969:126-127), ο οποίος γράφει, σχετικά με την αναρχική λογοτεχνία του 19^{ου} αιώνα, ότι «Η αναστροφή του κανόνα προκύπτει απ' το γεγονός ότι εισχωρούμε στη λογική εκείνων που δεν νοιώθουν να τους αφορά ο νόμος, εφόσον αυτός αγνοεί την πραγματική κατάσταση και τις αληθινές εμπειρίες τους· δεν λογαριάζει την άποψή τους και συνεπώς τον

προσπερνούν ή παίρνουν θέση εναντίον του... Εδώ οφείλεται η αμφισημία του νόμου, διότι πέρα απ' τον σχετικιστικό του χαρακτήρα, αποκτά διαφορετικές σημασίες για τους μεν και τους δε». Σε κάθε περίπτωση, οι σχέσεις της εγκληματολογίας με τη λογοτεχνία εξελίσσονται, μέχρι σήμερα, περισσότερο στην κατεύθυνση της αναζήτησης ενός πρόσφορου πλαισίου διαλόγου παρά στη διαδικασία κατασκευής ενός αυτοτελούς αντικειμένου μελέτης της εγκληματολογίας.

Διαδρομή. 1. - Ενώ η εγκληματολογία και η λογοτεχνία χρησιμοποιούν την ίδια «πρώτη ύλη» (το λόγο), εντούτοις συνιστούν δύο ποιοτικά διαφορετικές κατηγορίες αφήγησης γύρω από τους κανόνες, τις παραβάσεις τους και τις συνέπειές τους, με αποτέλεσμα η λογοτεχνία να μην αποτελεί ένα αυτονόητο και ευκολοδιάβατο πεδίο ανάλυσης για τον εγκληματολόγο, αφού: απ' τη μια, παραμονεύει ο πειρασμός να προβάλει τα γνωστικά κεκτημένα της επιστήμης του πάνω στο σώμα του λογοτεχνικού κειμένου, ενώ, απ' την άλλη, οφείλει να λάβει σοβαρά υπόψη του τις αντιστάσεις που εκδηλώνει η ίδια η λογοτεχνία μπροστά στον κίνδυνο να καταστεί απλό «υλικό για τις αναλύσεις» του (Τ. Τοντόροφ, 1989:36), διακυβεύοντας, όμως, την ίδια την ουσία της, δηλ. τη λογοτεχνικότητά της. Αυτές οι δυσκολίες πρόσβασης εμφανίζονται, κατ' αρχήν, στο επίπεδο των ίδιων των λέξεων, αφού, ακόμη κι αν ταυτίζονται μορφολογικά στο λόγο της τέχνης και της επιστήμης (όπως π.χ. οι λέξεις «δίκη», «φυλακή», «φόνισσα», κλπ), εντούτοις η ένταξή τους μέσα στον «κόσμο» ενός λογοτεχνικού κειμένου αναδεικνύει άλλες, κρυμμένες, σημασίες και δυνατότητες· και τούτο, γιατί, όπως επισημαίνει η Τζ. Πολίτη (1997:25), *«η λογοτεχνία λειτουργεί με βάση την αρχή ότι οι 'πραγματικότητες' είναι πολλές, ρευστές και μεταβαλλόμενες [...] ... σ' αντίθεση με την επιστήμη, η λογοτεχνία κινείται πάνω σ'όλο το φάσμα του κοινωνικά πιθανού, όπου έχουν τη θέση και τις νόμιμες διαδικασίες παραγωγής τους και το 'φανταστικό' και το 'εν δυνάμει' και το 'πραγματικό'». Απ' την άλλη, οι διαχρονικές αναφορές της λογοτεχνικής θεματολογίας σε κάθε είδους κανόνες, παρεκκλίσεις και τιμωρίες δεν αρκούν για να δικαιολογήσουν την εξομείωση της λογοτεχνικής με την επιστημονική αφήγηση, αφού η μεν πρώτη καλλιεργείται προνομιακά στο επίπεδο του φανταστικού, ενώ η δεύτερη αναδομεί την κοινωνική εμπειρία σε αντικείμενο επιστημονικής γνώσης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η λογοτεχνία επικυρώνεται ως*

φορέας ενός λόγου που δεν οφείλει να υπακούει στους κανόνες της επιστημονικότητας, ενός λόγου αιρετικού και επαναστατικού, που δεν παύει να σκανδαλίζει και να κεντρίζει την περιέργεια των κοινωνικών ερευνητών, λειτουργώντας ως υποκατάστατο της θεσμοθετημένης γνώσης: *«Η στρατηγική των κυρίαρχων Λόγων συνίσταται συχνότατα στην ταυτόχρονη αποδυνάμωση των κατηγοριών Λόγου που κρίνονται αντίθετες με τους κανόνες της επιστημονικότητας και όσων ευθυγραμμίζονται μ' αυτές. Οι μάγοι, οι αιρετικοί ή οι στρατευμένοι δεν μπορούν, απ' αυτή την άποψη, παρά να εκφέρουν Λόγους διαβολικούς κι επαναστατικούς. Εντούτοις, όσο κι αν αυτός ο Λόγος είναι αποδυναμωμένος, δεν είναι λιγότερο ζωτικός στο περιθώριο των επίσημων αγορεύσεων. Οι αλήθειες που θά'θελαν να δουν νεκρές, εκφέρονται πλέον απ' το στόμα τρομερών παιδιών, που αναλαμβάνουν να μιλήσουν έξω απ' τα δόντια, πέρα από πλαίσια ... όταν ο επίσημος κοινωνιολογικός Λόγος δεν μπορεί να δεχθεί ένα αντικείμενο, ένα βλέμμα ή μία προβληματική [τότε] η λογοτεχνία μπορεί να αποβεί καταφύγιο απαγορευμένων λόγων»* (J. Leenhardt, 1979:4-5). Απ' αυτή την άποψη, η ανάδειξη της πολυπλοκότητας των λογοτεχνικών προσώπων και της αμφισημίας των καταστάσεων που αντιμετωπίζουν, οδηγεί, πολλές φορές, στην αμφισβήτηση και την αντιστροφή του κοινά αποδεκτού νοήματος των κανόνων και των αξιών - όπως δηλώνουν π.χ. τα λόγια της Φραγκογιαννούς *«Κανέν πράγμα δεν είναι ακριβώς ότι φαίνεται, αλλά παν άλλον - μάλλον το εναντίον»* (Α. Παπαδιαμάντης, 1903/1988:50), η οποία μέσα από την ανατρεπτική της βιοθεωρία εκλαμβάνει τα εγκλήματα της ως ευεργεσίες.

2. - Οι προηγούμενες προκαταρκτικές διευκρινίσεις, χωρίς να ακυρώνουν εξ αρχής κάθε δυνατότητα ανταλλαγής ανάμεσα στη λογοτεχνία και την εγκληματολογία, επιβάλλουν, αντίθετα, την εκ των προτέρων οριοθέτησή τους, ώστε να αποτυπώνονται καθαρότερα οι όροι του μεταξύ τους διαλόγου. Η ανάπτυξη ενός επιστημολογικά «νόμιμου» και μεθοδολογικά τεκμηριωμένου διαλόγου ανάμεσα στην εγκληματολογία και τη λογοτεχνία προϋποθέτει, κατ' αρχήν, τη διασφάλιση της αυτονομίας και της ιδιοσυστασίας, που χαρακτηρίζουν καθεμιά απ' αυτές τις δύο ποιοτικά διαφορετικές αφηγήσεις. Επιβάλλεται, επομένως, η εκ των προτέρων κατάλληλη διευθέτηση μεταξύ τους, ώστε:

- ούτε η εγκληματολογική πρόθεση, που υποκινεί την πρόσβαση στα λογοτεχνικά κείμενα, να καταλήγει στη μεταφορά των υποθέσεων και των πορισμάτων της εγκληματολογικής έρευνας μέσα στο λόγο της τέχνης
- ούτε να παραβλέπονται οι διαφορετικές διαμεσολαβήσεις, που αναπτύσσει κάθε κατηγορία αφήγησης, ανάμεσα στο λόγο και την «πραγματικότητα».

Και τούτο γιατί:

α. - Ο λόγος των κοινωνικών επιστημών, όπως η εγκληματολογία, ακολουθεί και σημασιοδοτεί πάντοτε εκ των υστέρων τις εκδηλώσεις του κοινωνικού βίου, βρίσκεται δηλαδή σε υστερόχρονη σχέση με την εμπειρική αντίληψη του πραγματικού· αντίθετα, στο λογοτεχνικό έργο δεν συναντάμε, κατ' αρχήν, παρόμοια χρονική ανακολουθία ανάμεσα στο λόγο και την πράξη, αφού η λογοτεχνία συγκροτεί τη δική της αυτοτελή πραγματικότητα, που βρίσκεται μέσα στην επικράτεια του λόγου, συντελείται μέσω του λόγου και υφίσταται ταυτόχρονα ως πράξη και λόγος. Απ' αυτή την άποψη, «*η συγγραφή ενός μυθιστορήματος είναι μια κοσμολογική πράξη.*» (Ου. Έκο, 1985:25). Αντίστοιχα, τίθενται τα ζητήματα της φύσης των εννοιών και της μεθόδου ερμηνείας των λέξεων που χρησιμοποιούν οι κοινωνικές επιστήμες και η λογοτεχνία. Σ' αυτό τη σημείο ο Β. Καραποστόλης (1985:191-192) διακρίνει ανάμεσα στις λογοτεχνικές και τις επιστημονικές λεκτικές κατηγορίες: οι πρώτες θεωρούνται «*συστατικές*», εφόσον, μέσα από την αφήγηση, ταυτόχρονα δημιουργούν και εκφέρουν το πραγματικό· αντίθετα, οι επιστημονικές λεκτικές κατηγορίες θεωρούνται «*σχολιαστικές*», εφόσον τελούν σε διαρκή αναφορά με εξωκειμενικές εμπειρικές πραγματικότητες, τις οποίες αναδομούν, κατανοούν και ερμηνεύουν, αναδεικνύοντας καινούργιες προοπτικές για την πρόσληψή τους.

β. - Συνακόλουθα, η εγκληματολογία και η λογοτεχνία ακολουθούν διαφορετικές μεθόδους πρόσληψης και συγκρότησης του πραγματικού: η μεν λογοτεχνία αναπτύσσεται προνομιακά στο φανταστικό επίπεδο και μέσω αυτού μπορεί και δομεί τον «κόσμο» της, ενώ η εγκληματολογία ανα-δομεί την εμπειρική κοινωνική πραγματικότητα, γιατί μόνο έτσι

μπορεί να την κατανοήσει, να την ερμηνεύσει και να παρέμβει σ' αυτήν. Επιπλέον - παρόλο που ο λόγος αποτελεί την κοινή «πρώτη ύλη» της λογοτεχνίας και της εγκληματολογίας - διαφοροποιούνται τα «εργαλεία» που χρησιμοποιεί καθεμιά τους για να δομήσει τον κόσμο της: η λογοτεχνία αναδεικνύει κατεξοχήν την πολυσημία, την αμφισημία, τη μεταφορά, το συμβολισμό και άλλα σχήματα λόγου, που αποβαίνουν, όμως, πηγή σύγχυσης και υπονόμησης της αξιοπιστίας ενός επιστημονικού διαβήματος.

Έχοντας υπόψη τις προηγούμενες επισημάνσεις, το ζητούμενο στη σχέση εγκληματολογίας και λογοτεχνίας είναι, εν τέλει, η τήρηση της αναγκαίας απόστασης μεταξύ τους, ώστε η λογοτεχνική αφήγηση να μην εξομοιωθεί με μια αφήγηση θεραπευτικού, κανονιστικού ή κοινωνιολογικού τύπου. Αυτό το πρόβλημα, ωστόσο, δεν μπορεί να επιλυθεί με την αποκλειστική εφαρμογή των κανόνων της ανάλυσης περιεχομένου και της διεπιστημονικότητας:

- αφενός μεν γιατί, αξιωματικά, το περιεχόμενο μιας λογοτεχνικής αφήγησης δεν χαρακτηρίζεται από την άμεση αναφορά του σε μια εξωκειμενική πραγματικότητα ούτε ελέγχεται για την πιστότητά του σ'αυτήν, όπως συμβαίνει, αντίθετα, με τα είδη λόγων που χρησιμοποιούνται, συνήθως, για την κοινωνιολογική ανάλυση του περιεχομένου τους (όπως π.χ. ο δημοσιογραφικός λόγος ή ο άμεσος βιωματικός λόγος των κοινωνικών υποκειμένων). Εντούτοις, είναι χαρακτηριστικό για τις σχέσεις εγκληματολογίας και λογοτεχνίας, ότι τα ερωτήματα σχετικά με τον βαθμό αναφορικότητας της λογοτεχνίας συναντούν τα όριά τους στο πεδίο του κοινωνικού ελέγχου του λόγου, δηλαδή στο φαινόμενο της λογοκρισίας·
- αφετέρου, γιατί η λογοτεχνία δεν συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά της επιστήμης, ώστε δύσκολα μπορεί να συντονιστεί με τους στόχους και τη μεθοδολογία ενός πολυεπιστημονικού ή διεπιστημονικού εγχειρήματος (για τη φύση της πολυεπιστημονικής και της διεπιστημονικής έρευνας και τη μεταξύ τους διαφοροποίηση βλ. ενδεικτικά Χ. Ζαραφωνίτου, 1995:17).

Τα σχετικά ζητήματα παραπέμπουν, εν τέλει, στη διάκριση ανάμεσα στον «ορθό» λόγο της επιστήμης και το λόγο της λογοτεχνίας, στις σύνθετες

διαδικασίες που, σε κάθε ιστορική περίοδο, νομιμοποιούν και οριοθετούν το πεδίο της γνώσης, διαγράφοντας, αντίστοιχα, το πεδίο της μη-γνώσης. Χαρακτηριστική σ' αυτό το σημείο είναι η αντιπαράθεση ανάμεσα στις «*δύο κουλτούρες*» - τις «*επιστήμες της φύσης*» και τις «*επιστήμες του ανθρώπου*», στις οποίες συγκαταλέγεται και η λογοτεχνία - όπως εκδηλώθηκε στο τέλος του 19ου αιώνα μέσα από τη διαμάχη των C.P. Snow και F.R. Leavis, (C.P. Snow, 1995), στην οποία παρεμβλήθηκε, μεταγενέστερα, από τον W. Leppien (1990), μια «*τρίτη κουλτούρα*», που σηματοδοτεί την «*έλευση της κοινωνιολογίας*». Μπορούμε, λοιπόν, να θεωρήσουμε ότι ο λόγος της τέχνης συμβάλλει, κατ' αρχήν, στην ευαισθητοποίηση «*απέναντι στην κοινωνία γενικά, στις αντιδράσεις των ατόμων απέναντι στην κοινωνία τους ειδικότερα*» (J. Hall, 1990:74· ειδικά για τη σημασία της λογοτεχνίας στην ευαισθητοποίηση των εγκληματολόγων βλ. R.Kelly, 1991)· άλλωστε, «*οι φανταστικοί χαρακτήρες γεμίζουν τα κενά της πραγματικότητας και μας τη φωτίζουν*» (M. Butor, 1981:150). Απ' αυτή την άποψη, ο «τόπος» όπου η εγκληματολογία συναντά τη λογοτεχνία βρίσκεται στα όρια του επιστημονικού και του μη επιστημονικού, της γνώσης και της μη γνώσης, εκεί που αποκαλύπτεται «*των φονιάδων η άλλη πλευρά η αθέατη / το μικρό «γιατί» που έμεινε αναπάντητο*» (O. Ελύτης, 1978:87).

Κριτική αποτίμηση. Κάθε προσέγγιση της λογοτεχνίας από τις «*επιστήμες του ανθρώπου*» αντιμετωπίζει εξ αρχής τον κίνδυνο του αναγωγισμού, δηλαδή, σύμφωνα με τον ορισμό του N. Μουζέλη (1997:193), εκείνη τη «*μεθοδολογικά αθέμιτη πρακτική η οποία συνίσταται στην αντιμετώπιση μιας ορισμένης κατηγορίας φαινομένων με τέτοιο τρόπο, ώστε να αγνοείται ή να υποτονίζεται a priori η δυνατότητα της εσωτερικής δυναμικής τους*». Στην προκειμένη περίπτωση, βέβαια, πρόκειται για το λογοτεχνικό «*φαινόμενο*» και την ιδιαίτερη «*εσωτερική δυναμική*» που αναπτύσσει ο λόγος του κειμένου. Εντούτοις, η αναγωγική τακτική έχει ακολουθηθεί τόσο από την πλευρά των λογοτεχνών όσο και από την πλευρά των εγκληματολόγων, ιδιαίτερα της κλινικής κατεύθυνσης, οδηγώντας, αντίστοιχα, είτε στη «δέσμευση» της λογοτεχνίας μέσα στα ερμηνευτικά σχήματα της εγκληματολογίας είτε, αντίστροφα, στην παρείσφρηση λογοτεχνικών σχημάτων και αναφορών στην εγκληματολογική ανάλυση:

α. - Απ' την πλευρά της λογοτεχνίας, η τάση του αναγωγισμού οφείλεται, σύμφωνα με την Τζ. Πολίτη (1979:23κ.ε.), σε μια «προσπάθεια επιστημονικοποίησης της λογοτεχνίας ως μέσο επικύρωσης της αξίας της». Εκφράζεται ιστορικά με το ρεαλισμό και το νατουραλισμό του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα, που «προσπάθησε να στηρίξει μέσα από μια μεθοδολογία γραφής την 'αληθινότητα' του μυθιστορηματικού περιεχομένου, καταφεύγοντας σ'έναν επιστημονικό μιμητισμό που βασιζόταν στη θεωρία του βιολογικού ντετερμινισμού». Χαρακτηριστική εκδήλωση αυτής της τάσης αποτελούν τα μυθιστορήματα του E.Zola, ο οποίος θέλησε να τα «τεκμηριώσει» με τον επιστημονικό θετικισμό της εποχής του και, ιδιαίτερα, με τις ανθρωπολογικές αναλύσεις του C.Lombroso, συναντώντας, ωστόσο, την έντονη κριτική και αποδοκιμασία του τελευταίου (R.Merle, 1964: 109-115).

β. - Απ' την πλευρά της εγκληματολογίας συναντάμε χαρακτηριστικά παραδείγματα αναγωγής του πεδίου της λογοτεχνίας σε αντικείμενο κλινικών, κυρίως, αναλύσεων, όπως π.χ. στην προσέγγιση του A.Verde (1999:215-216) στον «Ξένο» του Α. Καμύ. Σύμφωνα με την προοπτική ανάλυσης που ακολουθεί, «μια από τις πιθανές λειτουργίες της χρήσης των λογοτεχνικών έργων στην εγκληματολογία και την ψυχολογία είναι να μας εφοδιάζει με 'κλινικές περιπτώσεις' για να τις χειριστούμε σαν να ήταν αληθινές, με σκοπό να γεννήσουν και να επαληθεύσουν τις υποθέσεις μας. Η γνώση του ασυνείδητου είναι πράγματι γνώση 'αφηγηματική' διυλισμένη από την ευαισθησία του ίδιου του κλινικού ψυχολόγου, η οποία συσσωρεύει στοιχεία αξιολόγησης του ασθενή και στη συνέχεια τα συναρθρώνει, περίπου όπως ο συγγραφέας αναζητεί στον εαυτό του την πλοκή και την εξέλιξη του μυθιστορηματός του: με τη διαφορά ότι ο ψυχολόγος 'αφηγείται' στη θεραπεία για τον - και μαζί με τον - ασθενή του ή 'αφηγείται' για τον δικαστή στο πεδίο της δικαστικής ψυχιατρικής. Αν η κλινική γνώση είναι αφήγηση, προκύπτει αυτομάτως το αντίθετο πρόβλημα: είναι δυνατόν να μετατρέψουμε την αφήγηση σε κλινική περίπτωση;» Η απάντηση του A.Verde σ' αυτό το κρίσιμο ζήτημα είναι καταφατική, εφόσον, όπως συνεχίζει, «κατ' αυτόν τον τρόπο, οι ήρωες αποκτούν μια διάσταση που τους καθιστά σχεδόν 'αληθινά'

πρόσωπα. Αυτή ακριβώς η αφηγηματική τεχνική,...προσφέρεται με θαυμάσιο τρόπο για να χρησιμοποιηθεί 'σαν να' ήταν το μυθιστόρημα μια κλινική περίπτωση, σαν ο λόγος του 'αφηγηματικού εγώ' να ήταν ο λόγος του ασθενή» (A. Verde, 1999:216).

Αυτή, όμως, η μεταφορική χρήση της λογοτεχνικής αφήγησης για τους σκοπούς της κλινικής εγκληματολογίας περιορίζει εξ αρχής τις δυνατότητες αναζήτησης μιας ουσιαστικής συνάντησης των νοημάτων τους. Αλλωστε, όπως σημειώνει, χαρακτηριστικά, ο κλινικός εγκληματολόγος R. Dufour (1989:31), «Μια 'περίπτωση' δεν είναι μυθιστόρημα, ούτε φιλοσοφικό δοκίμιο ούτε κάποιο στατιστικό δεδομένο· είναι η ακριβέστερη δυνατή συγκέντρωση όλων των παραμέτρων που παρουσιάζονται, ο εντοπισμός όλων των μεθοδολογικών προβλημάτων που ανακύπτουν κατά τη συνάντησή τους και η ενδεχόμενη λύση αυτών των προβλημάτων».

Αν παραβλέπεται κάτι σημαντικό σ' αυτού του είδους τις αναγωγικές προσεγγίσεις της λογοτεχνίας είναι εκείνη η θεμελιώδης ιδιότητα του λογοτεχνικού έργου, που ο Β. Καραποστόλης, (1985:179κ.ε.), αποκαλεί «αμετατροπία»: Η «αμετατροπία» συνίσταται στις αντιστάσεις που προβάλλει κάθε λογοτεχνικό έργο να υπαχθεί σε «στοιχείο του οικείου κόσμου του ερμηνευτή»· ο μελετητής που αποπειράται να μεταγράψει τη λογοτεχνική αφήγηση στις κατηγοριοποιήσεις της επιστήμης του, διατρέχει τον κίνδυνο μιας «πλάνης»: «Η πλάνη του έγκειται στο ότι μεταφέρει τις μεθόδους με τις οποίες έχει συνηθίσει να επαληθεύει ή να διαψεύδει τις υποθέσεις του απέναντι σε δεδομένα που θεωρεί αντικειμενικά, σ' ένα πεδίο όπου απλούστατα το αντικειμενικό δεν θα είχε ανακύψει, αν δεν είχε προηγηθεί το υποκειμενικό, με τη μορφή της δημιουργικής φαντασίας.» (Β. Καραποστόλης, 1985:187). Για την υπέρβαση των προηγούμενων εμποδίων, προτείνεται η υιοθέτηση μιας μεθοδολογίας για την εγκληματολογική προσέγγιση των λογοτεχνικών έργων βασισμένης στην ερμηνευτική φιλοσοφία του Η. G. Gadamer (1960/1976) και την «πράξη της πρόσληψης» του Η. R. Jauss (1982/1988)· περιλαμβάνονται τρία στάδια: η «προκατανόηση» του κειμένου, η «σύγκριση των οριζόντων» συγγραφέα και αναγνώστη και, τέλος, η «αναπλαισίωση» των εγκληματολογικών κατηγοριών ανάλυσης ως απότοκο της αναγνωστικής εμπειρίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. - Ελληνόγλωσση

Αρχιμανδρίτου, Μ., *Η τιμωρία του Τειρεσία. Από την εμπαθή αντίδραση στον έλλογο προσδιορισμό*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008.

Έκο Ου., *Επιμύθιο στο Ονομα του Ρόδου*, Μετ. Ε. Καλλιφατίδη, Γνώση, Αθήνα, 1985.

Ελύτης Ο., *Το Άξιόν Εστί*, Ικαρος, Αθήνα, 10^η έκδοση, 1978.

Ζαραφωνίτου, Χ., *Εμπειρική εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1995.

Καραποστόλης Β., *Η αδιαχώρητη κοινωνία. Ένας διάλογος της κοινωνιολογίας με τη λογοτεχνία*, Πολύτυπο, Αθήνα, 1985.

Μαρκεζίνης Β., *Το καλό και το κακό στην τέχνη και στο δίκαιο. Ένα εκτενές δοκίμιο*, Μετ. Α. Αλαβάνου, Εκδοτικός οργανισμός Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2009.

Μουζέλης Ν., *Επιστροφή στην κοινωνιολογική θεωρία. Η έννοια της ιεραρχίας και το πέρασμα από τη μικρο- στη μακρο- κοινωνιολογία*, Μετ. Β. Καπετανγιάννης, Θεμέλιο, Αθήνα, 1997.

Νικολόπουλος Γ., «Γλώσσα του εγκλήματος, φωνές του ανθρώπου» στο «*Πολυγλωσσία*» (Επιμ. Μ. Β. Καρρά), Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών – Ίδρυμα Ωνάση, Αθήνα, 2011, σελ. 29-33.

Νικολόπουλος, Γ., «Όταν η εγκληματολογία συναντά τη λογοτεχνία: Ζητήματα διδασκαλίας και έρευνας», στο Χ. Τσουραμάνη, Ν. Κουράκη, Χ. Ζαραφωνίτου (επιμ.), «*Εγκληματολογία: Διδασκαλία και έρευνα στην Ελλάδα*», Α.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σελ. 457 – 479.

Νικολόπουλος, Γ., «Για ένα διάλογο της εγκληματολογίας με τη λογοτεχνία: εικόνες φυλακής στον 'Ξένο' του Α. Camus», στο Α. Κουκουτσάκη (επιμ.), *Εικόνες φυλακής*, Πατάκης, Αθήνα, 2006, σελ. 150-174.

Νικολόπουλος, Γ., «Εγκλημα και λογοτεχνία: προλεγόμενα στην κατασκευή ενός αντικειμένου έρευνας», *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, 1990-92, τ. 5-10, σελ. 168-82.

Πανούσης, Γ., *Ο εγκληματίας στο έργο του Ντοστογιέφσκι. Υπο-χθόνιος ή υπερ-άνθρωπος;* Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012.

Πανούσης, Γ., *Ένοχοι και ενοχές. Εγκληματολογικές Επιστήμες και Αστυνομικό Μυθιστόρημα*, γ' έκδοση, Α.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2010.

Πανούσης, Γ., *Η ποιητική του φυλακισμένου χώρου*, Α. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.

Πολίτη Τζ., *Κριτικά σημειώματα*, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα, 1979.

Τοντόροφ Τ., *Ποιητική*, Μετ. Α. Καστρινάκη, Γνώση, Αθήνα, 1989.

II. - Ξενόγλωσση

Aristodemou, M., *Law and literature. Journeys from her to eternity*, Oxford University Press, Oxford, 2000.

Bataille, G., *Η λογοτεχνία και το κακό*, Μετ. Ελ. Βαρίκα, Πλέθρον, Αθήνα,

Butor, M., Το μυθιστόρημα ως έρευνα, Απόδοση: Σπ. Τσακνιά, *Το Δέντρο*, 1981, αρ. 24, σσ. 147-152.

Carnochan W. B., The literature of confinement, στο Morris, N. & D. Rothman (έκδ.), *The Oxford history of the prison. The practice of punishment in western societies*, Oxford University Press, N. York – Oxford, 1998, σσ. 381-406.

Debuyst Ch, «La mise en cause des règles sociales dans la littérature», *Annales de droit de Louvain*, 1969, τ. 29, σσ.113-140.

Dufour R., «Les défis actuels à la criminologie clinique et la violence des scientifiques», *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique*, 1989, τ. 1, σσ. 25-40.

Ellena L., *Sociologie et littérature. La référence à l'œuvre*, L' Harmattan, Paris, 1998.

Hall J., *Η κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*, Μετ. Μ. Δ. Τσαούση, Gutenberg, Αθήνα, 1990.

Ferri, E., *Les criminels dans l'art et la littérature*, Trad. E. Laurent, 3ième édition, Félix Alcan, Paris, 1908.

H. G. Gadamer (1960/1976), *Vérité et méthode*, Paris, Seuil.

Hawthorn J., *Εκκλειδώνοντας το κείμενο. Μια εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας*, Μετ. Μ. Αθανασοπούλου, 2^η έκδ., Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 1995.

H. R. Jauss (1982/1988), *Pour une herméneutique littéraire*, Paris, Gallimard.

- Kelly, R., Mapping the Domains of Crime: The Contribution of Literary Works to Criminology, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1991, 35 :1, 45-61.
- Leenhardt J., «Le texte de la sociologie», *Informations sur les sciences sociales*, τ.9, 1979, σσ. 1-5.
- Lepenies W., *Les trois cultures. Entre science et littérature l' avènement de la sociologie*, Μετ. H. Plard, Éditions de la Maison des sciences de l' homme, Paris, 1990.
- Magris, C., «Se nel romano incontri l' assassino...», *Corriere della sera*, 26-5-1991, σ.5.
- Marx K., *Εγκώμιο του εγκλήματος [Παρέκβαση (Περί παραγωγικής εργασίας)]*, Μετ. Τζ. Μαστοράκη, Αγρα, Αθήνα, 1986.
- Merle R., «De Zola à Lombroso», *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 1964, τ. 19, σσ. 109-115.
- Ost, F., Van Eynde L., Gérard, Ph., van de Kerchove, M. (Dir.), *Lettres et lois. Le droit au miroir de la littérature*, Publication des Facultés Universitaires Saint-Louis, Bruxelles, 2001.
- Snow, C.P., *Οι δύο κουλτούρες*, Μετ. Μ. Τζιαντζή, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα, 1995.
- Verde A., Ο αθώος δολοφόνος: έγκλημα, δίκη και ποινή στον Ξένο του Αλμπέρ Καμύ, Μετ. Θ. Μπανούσης, στο Α. Κουκουτσάκη (επιμ.), *Εικόνες εγκλήματος*, Πλέθρον, Αθήνα, 1999, σσ. 215 – 264.